

لولی‌وش مغموم

زندگی، شعر و اندیشه

مهدی اخوان ثالث (م. امید)

مؤلف: حافظ موسوی



مؤسسه انتشارات نگاه

«تأسیس ۱۳۵۲»

موسوی، حافظ، ۱۳۳۳ - توشیحگر.

لولی‌وش مغموم: شرحی بر زندگی، شعر و اندیشه مهدی اخوان ثالث (م. امید) /

مؤلف: حافظ موسوی.

تهران: مؤسسه انتشارات نگاه، ۱۳۹۶.

۲۰۸ ص.

ISBN: 978-600-376-232-9

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

عنوان دیگر: شرحی بر زندگی، شعر و اندیشه مهدی اخوان ثالث (م. امید).

۱. اخوان ثالث، مهدی، ۱۳۰۷-۱۳۶۹ - نقد و تفسیر.

۲. شعر فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد.

Persian Poetry - 20th century - History and Criticism

۱۳۹۶ ۸ل۹/م ۷۹۴۹/م PIR ۶۲۰۹/۶۱۸۱

شماره کتابشناسی ملی ۷۴۱۰۶۵۰

حافظ موسوی

لولی ووش مغموم





ویرایش: دفتر موسسه انتشارات نگاه
نمونه خوانی: شهرام اناری
طراحی جلد: فرشید خالقی
صفحه آرایشی: احمد علی پور

چاپ اول: ۱۳۹۶ - تیراژ ۱۱۰۰ نسخه
لیتوگرافی: پرنک - چاپ: رامین
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۶-۲۳۲-۹

حق چاپ محفوظ است.

مؤسسه انتشارات نگاه
«تأسیس ۱۳۵۲»

دفتر مرکزی: خ. انقلاب، خ. شهدای زاندارمری،
بین خ. فخر رازی و خ. دانشگاه، پ ۶۳، طبقه ۵
تلفن: ۱۲-۶۶۹۷۵۷۱۱-۸.۶۶۴۸۰۳۷۷-۰۶۶۴۶۶۹۴۰. تلفکس: ۶۶۹۷۵۷۰۷

 negahpub.com
 negahpublisher@yahoo.Com
 Instagram.com/negahpub
 Telegram.me/newsnegahpub

فهرست

۷	یادآوری
۱۱	درآمد
۱۵	اخوانِ جوان
۲۵	ارغنون
۳۳	از سقوط رضا شاه تا کودتای ۲۸ مرداد
۴۳	از توس به یوش (آشنایی با نیما)
۵۱	زمستان
۶۵	منظومه شکار

سه شعر از مجموعه زمستان

۶۸	۱. زمستان
۷۱	۲. آواز گُرک
۷۴	۳. باغ من
۷۷	در حواشی شعر
۸۱	آخر شاهنامه

چهار شعر از مجموعه آخر شاهنامه

۱. نادر یا اسکندر؟ ۹۱
۲. آخر شاهنامه ۹۷
۳. میراث ۱۰۴
۴. غزل ۳ ۱۰۹
- پیامبری که بر خود مبعوث شد ۱۱۳
- از این اوستا ۱۲۱

پنج شعر از مجموعه از این اوستا

۱. کتیبه ۱۳۳
۲. قصه شهر سنگستان ۱۳۸
۳. پیوندها و باغ ۱۴۹
۴. آنگاه پس از تندر ۱۵۳
۵. ناگه غروب کدامین ستاره؟ ۱۶۱
- روایت و داستان در شعر اخوان ۱۶۹
- دوره دوم زندگی اخوان ۱۷۷
- شعر اخوان از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۹ ۱۸۵
- در حیاط کوچک پاییز در زندان ۱۸۶
- دوزخ اما سرد ۱۸۹
- زندگی می‌گوید اما باز باید زیست ۱۹۰
- تو را ای کهن بوم و بر دوست دارم ۱۹۲
- سالشمار مهدی اخوان ثالث (م. امید) ۱۹۵
- کارنامه مهدی اخوان ثالث (م. امید) ۱۹۹
- فهرست منابع و مآخذ ۲۰۱
- نمایه ۲۰۵

مقدمه ناشر

قرن چهاردهم خورشیدی، قرنی که از دل انقلاب مشروطه سر برآورد و کشور ما را در مسیر مدرنیزاسیون و توسعه قرار داد، رو به پایان است. مردم ایران در طول این قرن تجربه‌های تلخ و شیرین بسیاری را از سرگذراندند. اکنون زمان آن فرا رسیده است که ما ایرانیان کارنامه‌ی خود را در قرنی که پشت سر می‌گذاریم از نو بگشاییم و در آن به دیده‌ی تأمل و تفکر بنگریم. از شکست‌ها و ناکامی‌هایمان درس عبرت بگیریم، دستاوردهای نسل‌های پیشین را که در این قرن زیستند و از جان مایه گذاشتند ارج بگذاریم و با انتقال تجربه‌های خود به فرزندانمان، آن‌ها را برای ساختن ایرانی آبادتر و آزادتر آماده سازیم.

برای بازنگری در کارنامه‌ی قرنی که رو به پایان است، میراث ادبی و هنری این قرن بی‌گمان یکی از معتبرترین منابعی است که می‌توانیم به آن مراجعه کنیم. همان‌طور که درک تاریخ گذشته‌ی ایران بدون مراجعه به آثار و اشعار رودکی، فردوسی، عطار، نظامی، مولوی، سعدی، حافظ و....

امکان پذیر نیست، برای درک صحیح تاریخ معاصر ایران و سایه روشن های سرگذشت مردم این کشور در قرنی که رو به پایان است، از بازخوانی آثار شاعران و نویسندگانی چون جمالزاده، نیما، هدایت، شاملو، اخوان، فروغ، سیمین بهبهانی، بزرگ علوی، سیمین دانشور، اکبررادی، ساعدی، گلشیری، دولت آبادی، بیضایی و... چشم پوشی نمی توان کرد. اینان هنرمندانی هستند که آمال و آرزوها، رنج ها و شادی ها، بیم ها و امیدها، و عصاره ی روح و روان جمعی مردم ایران را در قرن حاضر صادقانه به تصویر کشیده اند. از این رو مؤسسه انتشارات نگاه در ادامه ی انتشار سلسله کتاب های «چهره های قرن بیستمی ایران» نشر قصه در دهه ی هشتاد در صدد بازخوانی آثار شاخص ترین شاعران، نویسندگان و هنرمندان ایران در قرن چهاردهم خورشیدی است.

مؤسسه انتشارات نگاه با سپاس از آقای بابک تختی به خاطر موافقت تجدید چاپ تعدادی از کتاب هایی که پیش از این در نشر قصه به چاپ رسیده بود، امیدوار است این مجموعه که از این پس تحت عنوان «نام آوران اندیشه و هنر» منتشر خواهد شد بتواند در اعتلای فرهنگ، هنر و ادبیات ایران در قرنی که پیش رو داریم موثر و راهگشا باشد.

مؤسسه انتشارات نگاه

علیرضا رئیس دانایی

یادآوری

نشر قصه در اواخر دهه هفتاد سلسله کتاب هایی با عنوان مشترک «چهره های قرن بیستمی ایران» منتشر می کرد که هدف آن معرفی چهره های شاخص هنر و ادبیات ایران در قرن بیستم میلادی بود. تاجایی که به خاطر دارم تا اوایل دهه هشتاد حدود ده عنوان کتاب از این سری کتاب ها منتشر شد که یکی از آن ها کتابی بود درباره ی زندگی و آثار مهدی اخوان ثالث (م. امید) به قلم این نگارنده به سال ۱۳۸۱.

پس از مهاجرت آقای بابک تختی، مدیر محترم نشر قصه به خارج از کشور، انتشار آن سلسله کتاب ها متوقف شد و کتاب اخوان - احتمالاً همچون مابقی کتاب های این ناشر - از توفیق چاپ های بعدی محروم گردید.

کتاب حاضر در واقع تجدید چاپ همان کتاب است با مقداری ویرایش و افزودن تعدادی از شعرهای اخوان که در متن کتاب بررسی شده است.

حافظ موسوی

تابستان ۱۳۹۶

درآمد

روز دوشنبه پنجم شهریور ماه سال ۱۳۶۹ روزنامه‌های کیهان و اطلاعات در صفحهٔ دوم خود با تیتیری نه چندان توجه‌برانگیز نوشتند: «مهدی اخوان ثالث، شاعر معاصر، شب گذشته در بیمارستان مهر درگذشت».

روزنامهٔ اطلاعات عکسی از اخوان و قطعه شعری از او همراه خبر چاپ کرده بود، اما کیهان گویا همان خبر مختصر را هم از روی ناچاری کار کرده بود.

با این حال آن خبر در همان قد و اندازه هم کافی بود تا دوستان شعر و ادب فارسی و به ویژه دوستان یکی از برجسته‌ترین چهره‌های شعر معاصر ایران را اندوهگین و سوگوار کند. کم نبودند کسانی که با خواندن این خبر در آن تابستان گرم، ناخودآگاه زیر لب با خود زمزمه کردند: «هوا بس ناجوانمردانه سرد است... آی...» و غم غربت شعر در آشفته‌بازار سیاست و سیاست‌بازی تا مغز استخوان‌شان را گزید و ابرهای همه عالم را در دل و جان‌شان گریاند.

خبر دهان به دهان گشت و صبح سه شنبه تعداد کثیری از دوستان و دوستداران شاعر در جلو بیمارستان مهر جمع شدند و پیکر او را به بهشت زهرا منتقل کردند.

بعد از مراسم شستشو قرار شد که پیکر شاعر بزرگ خراسان و ایران به زادگاهش مشهد منتقل شود. اما همسر گرامی شاعر تقاضا کرد که او را به خاک توس بسپارند. و چه پیشنهاد هوشمندانه‌ای! چرا که توس برای اخوان چکیده و عصاره فرهنگ کهن ایران و هزار سال شعر و ادب فارسی بود.

سرانجام با کوشش خانواده و دوستانش و به ویژه دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی، روز دوشنبه دوازدهم شهریورماه ۱۳۶۹ پیکر اخوان به توس انتقال یافت و در جوار استاد بی‌همتای زبان فارسی، در محوطه آرامگاه فردوسی به خاک سپرده شد.

هرچند پس از مرگ اخوان ده‌ها شعر و مقاله در یادبود و بزرگداشت او نوشته شد، اما محافل رسمی با بی‌اعتنایی تمام از کنار آن ضایعه گذشتند و انگار نه انگار که زبان فارسی شاعری بزرگ و بلندآوازه را از دست داده است. شاعری که بیش از چهل سال برای اعتلای زبان فارسی کوشید و برگ‌های غرورآفرین دیگری برگنجینه گران قدر شعر فارسی افزود. شاید در بین جوان‌های بیست و چند ساله آن روز، حتی دانشجویان زبان و ادبیات فارسی، برخلاف دو سه نسل قبلی که با شعر اخوان، شاملو، فروغ، سپهری و آتشی بزرگ شده بودند، خیلی‌ها حتی اسمی از مهدی اخوان ثالث نشنیده بودند. چرا که در فضای ملتهب و پراز سوءظن آن سال‌ها، در غیاب نشریات و روزنامه‌های مستقل، امثال اخوان در تاریکی

تحریم‌ها و تهمت‌ها چاره‌ای جز خزیدن در لاک انزوای خود نداشتند. اما خوشبختانه پس از کمتر از یک دهه بار دیگر همین که اندک فرصتی فراهم شد، نسل جوان مشتاقانه به ریشه‌های اصیل فرهنگی خود چنگ زدند و آن نام‌های درخشان را از دل تاریکی بیرون آوردند.

برای همه دوستداران زبان فارسی و گستره فرهنگ ایران مایه شادمانی است که اکنون شعرهای اخوان را در کتاب‌های درسی دوره دبیرستان و دانشگاه‌های کشور می‌بینند. گرچه این خود هنوز در برابر آنچه که باید صورت گیرد بسیار اندک است و شایسته‌تر آن است که دانشکده‌های ادبیات، کرسی اخوان‌شناسی (و همین‌طور کرسی شاملوشناسی، فروغ‌شناسی و ...) داشته باشند تا نسل آینده بدانند که این مرز و بوم دست‌کم در این عرصه عقیم نبوده است.

کتاب حاضر کوششی است برای معرفی اجمالی مهدی اخوان ثالث، و کارنامه درخشان ادبی او، با این امید که برای نسل جوان، دانش‌آموزان، دانشجویان و علاقه‌مندان شعر معاصر سودمند افتد.